

Онаць Олена Миколаївна

кандидат педагогічних наук, завідувачка відділу економіки та управління загальною середньою освітою Інституту педагогіки НАПН України; Заслужений вчитель України. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0003-3323-1289>
olena.onats@gmail.com

Чижевський Борис Григорович

кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу економіки та управління загальною середньою освітою Інституту педагогіки НАПН України; Заслужений працівник освіти України. Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0002-7878-1180>
chyzhevskiy.bg@gmail.com

Попович Лідія Миколаївна

науковий співробітник відділу економіки та управління загальною середньою освітою Інституту педагогіки НАПН України. Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0001-8231-8124>
plidia01@ukr.net

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ
ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ І УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ОСВІТІ**

Матеріали VI Міжнародного симпозіуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»: Зб. наук. Праць / За ред. Білик В.Г. Вип. 6. К.: Алатон, 2024.

Сучасні діти й учнівська молодь живуть у складних умовах воєнного стану, пандемії, епідемій, нестабільності й стресів і це зобов'язує заклади загальної середньої освіти створювати умови для забезпечення, їхнього захисту, оборони, здорового способу життя, розвитку, утвердження життєстійкості, життєдіяльності й життєтворчості.

Необхідно також враховувати, що впродовж останніх 30 років практично все населення України знаходиться в стані важкого інформаційного, психоемоційного, політичного, економічного і соціального стресу, пов'язаного з трансформаційними процесами за наслідками Чорнобильської трагедії, пандемії, карантинів, війни, проблемами соціалізації воїнів-ветеранів, у тому числі з інвалідністю, людей з травмованою психікою, а також зі спадом економічного

розвитку, різким зниженням життєвого рівня, появою внутрішньо переселених осіб, безробітних та соціально незахищених людей унаслідок чого спостерігається зростання депресії, алкоголізму, тютюнопаління, наркоманії, реактивних неврозів, злочинності.

Здоров'я нації – суттєвий показник суспільного, економічного, інноваційного стабільного розвитку держави. Здоров'я дітей українського народу – його майбутнє. Адже близько 75% хвороб у дорослому віці є наслідком умов та способу життя в дитинстві та юності. Основи здоров'я у зрілому віці закладаються в дитячому й підлітковому віці і його треба вибороти, загартувати й заслужити. Людина могла б жити значно довше, якби не її недбале поводження з власним організмом і його духовним, моральним, психологічним і фізичним здоров'ям.

Позитивним вже є, що “Поступове усвідомлення на державному рівні значущості профілактики, збереження, підтримки та відновлення здоров'я нації передбачає знаходження шляхів підвищення у молодого покоління усвідомлення цінності здоров'я, здорового способу життя. Пріоритетним завданням системи освіти є формування в особистості відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я свого оточення як найвищих суспільних та індивідуальних цінностей” [9].

Здоров'я розглядається як внутрішній стан організму, коли душа людини перебуває в Мирі, думки світлі, розум ясний, Слова духовні, добродійні та праведні, тіло міцне, і всі його органи функціонують нормально.

Потрібна особлива увага до формування духовного здоров'я, адже це стан душі, психологічний настрій, фізичне устремління, а також поведінка кожного з нас у надзвичайних життєвих ситуаціях, це наші думки, роздуми, міркування, самопочуття, мова, вчинки, внутрішні чинники людини. Якщо людина немає духовних потреб, нічого говорити і про духовний розвиток особистості, її духовне здоров'я.

Духовне здоров'я – надзвичайно багатогранний і складний феномен. “За словниковим тлумаченням духовність – це духовна, інтелектуальна природа, внутрішня моральна сутність людини. Сучасна гуманітарна наука говорить про духовність, як про видову якість людини, про те, що саме духовність робить людину людиною. Якщо індивід відмовляється від своєї людської сутності, від гуманності, то в такому випадку він стає знелюдненим, антигуманним, бездуховним”[1].

У нашому розумінні духовне здоров'я розглядається як такий динамічний енергетичний стан людини, який характеризується стійкістю духу, дотриманням моральних цінностей, жагою до життя і творчості, прагненням до навчання, пізнання, самопізнання, самовиховання, самовдосконалення чистотою Слова, високим рівнем культури, моралі та духовності

Комплексний підхід до характеристики поняття «здоров'я» надає змогу розглядати здоров'я дітей і учнівської молоді також як індивідуальний і колективний душевний, моральний, розумовий, інтелектуальний, психологічний, біологічний, фізіологічний стан, що виражається у їхній здатності оптимально задовольняти життєві потреби, протистояти загрозам, добре навчатися, фізично зростати, розвиватися й займатися творчою діяльністю

і праведною, щиросердною посильною працею, а також допомагати іншим, співпереживати за долю інших.

Здоров'я – це не тільки відсутність хвороб і дефектів. Це здатності, знання, уміння, навички, прагнення, ставлення, завдяки яким дитина спроможна зберігати здоров'я при будь-яких ризиках, стресах, умовах життя тощо.

Поняття «здоров'я(відчуття, інтуїція) – це сприймання учнем стану рівноваги, комфорту, адаптаційної готовності організму до умов навколишнього середовища, природи, людських натовпів, груп ровесників, які постійно змінюються, викликають неоднозначні реакції та розумні дії, які відповідають на впливи.

Отже, здоров'я – ознака духовної, моральної, інтелектуальної, психологічної, фізичної природовідповідної, нормальної діяльності живого організму, у тому числі й дитячого, що живе, розвивається і творить в площині єднання, гармонії та цілісності розуму, душі, серця, фізичної досконалості, думок і помислів. Тому є очевидним, що необхідно терміново приймати найістотніші заходи з поліпшення здоров'я, формування нових ціннісних орієнтирів підростаючого покоління.

На директора школи і його управлінської команди покладається завдання задіяти свої управлінські, керуючі, спрямовуючі, організаторські, координуючі, консолідуючі, стимулюючі можливості й повноваження з метою створення відповідних умов і системи збереження і зміцнення фізичного, психічного, соціального й духовного здоров'я здобувачів освіти й інших учасників освітнього процесу, формування здоров'язберезувальної компетентності, забезпечення у соціумі, колективі закладу загальної середньої освіти тенденцій пріоритетності здорового способу життя і культури здоров'я.

Системність полягає у взаємоузгоджених знаннях, уміннях і навичках. Для цього необхідні знання основних положень фізіології, психології людини, соціології, інших суміжних наук, які в сукупності дають змогу набутти здоров'язберезувальної компетентності. Це потребує організації навчання і виховання з установкою позитивного ставлення до здоров'я як власної життєвої власності й великої цінності, як ключового стержня у свідомості учнів й діяльності всіх працівників закладу освіти у партнерській взаємодії з родинами учнів.

Основними напрямками формування здоров'я дітей і учнівської молоді у закладі загальної середньої освіти можуть бути, зокрема такі: орієнтаційно-пізнавальний; діагностично-корекційний; розвивально-профілактичний; формування партнерської взаємодії; самовизначення впливів інформаційно-сигнальної чутливості на здоров'я і його самостійне збереження.

Основними напрямками управління спільно з партнерами і діяльності педагогічного колективу щодо збереження здоров'я і формування культури здорового способу життя мають стати: навчально-пізнавальний; навчально-технологічний; науково-методичний; дослідницько-експериментальний; моніторингово-корекційний; інформаційно-аналітичний, управлінсько-результативний.

Основна мета управлінських рішень, вказівок і дій на всіх рівнях шкільного життя має бути спрямована на підготовку і виховання молодого покоління яке характеризується такими якостями:

- здоров'ям духовним, моральним, розумовим, інтелектуальним, психологічним, фізичним та прагненням досягти життєвої мудрості;
- сповіданням і неухильним дотриманням здорового способу життєздатності, життєстійкості, життєдіяльності, життєтворчості;
- фізичною досконалістю та прагненням відчувати позитивну енергію, красу та гармонію свого тіла;
- наявністю та пріоритетністю здорового глузду [11. с. 223].

Отже, дбаючи про фізичне здоров'я варто найбільше доглядати за душею, як головною частиною людини, привчати дітей та учнів до благочестя, потім до праведності, доброти, моралі або чесноти, нарешті до природничо-математичних наук, до навчання та посильної відповідальної праці.

Духовність, як основна складова здоров'я, є одночасною частиною людської сутності і соціальний феномен, що включає в себе комплекс та сукупність різноманітних форм свідомості - від найвищих її форм (мислення, світогляду, ідей, цінностей, ідеалів, переконань) до буттєвих (життєвих інтересів), ментальних особливостей та психоемоційних станів окремої людини чи народу, що обумовлює розуміння та ставлення людини чи багатьох людей до буття та навколишнього світу.

Здоров'я людини з раннього дитинства доцільно будувати на основі комплексного, системного, послідовного фізичного виховання в сім'ї, родині, школі, соціумі, суспільстві та державі. Для того, щоб фізичне виховання могло створити для людини позитивну природу, потрібно, щоб воно будувалося на духовній основі, а ідеї цього виховання переходили в переконання вихованців, переконання – у системне зайняття спортом, формуючи внутрішню необхідність, потребу і насолоду періодичного та посильного інтелектуального й фізичного навантаження та відчуття фізичної єдності та гармонії духа і тіла.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Валецька Р. О. Основи валеології, 2007. Розділ 5 Основи психічного та духовного здоров'я. 5.10 Духовність і здоров'я / <https://subjectum.eu/valeology/valecka/36.html>
2. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України: [гол. ред. В.Г. Кремень; заст. гол. ред. В.І. Луговий, О.М. Топузов; відп. наук. секр. С.О. Сисоєва; редкол. О.І. Ляшенко, С.Д. Максименко, Н.Г. Ничкало, П.Ю. Саух, Л.Д. Березівська, І.Д. Бех, В.Ю. Биков, М.С. Гальченко, В.В. Засенко, С.А. Калашнікова, М.О. Кириченко, Л.Б. Лук'янова, В.Г. Панок, В.О. Радкевич, О.Я. Савченко, М.М. Слюсаревський, О.В. Сухомлинська]: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком. Інтер, 2021. 1144 с.
5. Єременко, Н. П. Ставлення до здоров'я – як один з вагомих факторів здорового способу життя / Н. П. Єремекно // Актуальні проблеми фізичного

виховання, реабілітації, спорту і туризму: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя, 2011. С. 196-197. URL: <http://reposit.unisport.edu.ua/handle/787878787/2302>

6. Іванова Л.Д. Сучасні проблеми здоров'я підростаючого покоління в Україні/ URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/2_2010/20.pdf

7. Матеріали третього міжнародного симпозіуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»: Зб. наук. Праць в 2-х частинах / За ред. Страшка С.В. Вип. 3. Ч. 1. К.: Алатон, 2021. 248 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34323/%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20,%20%20%20%20%20%20%20%20,%20.pdf?sequence=1>

8. Матеріали п'ятого міжнародного симпозіуму «Освіта і здоров'я підростаючого покоління»: Зб. наук. Праць / За ред. Білик В.Г. Вип. 5. К.: Алатон, 2023. 164 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/60ff87d0-65e0-436b-a0fc-ded9d6e6fa8e/content>

9. Особливості формування здорового способу життя у молодого покоління. URL: <https://naurok.com.ua/osoblivosti-formuvannya-zdorovogo-sposobu-zhittya-u-molodogo-pokolinnya-176241.html>

10. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти томах. Т. 1. Київ: Радянська школа, 1976. 654с.; Т. 2. Київ: Радянська школа, 1976. 650 с.; Т. 3. – Київ: Радянська школа, 1977. 670 с.; Т. 4. Київ: Радянська школа, 1977. 640 с.; Т. 5. Київ: Радянська школа, 1977. 639 с.

11. Філософський енциклопедичний словник / Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди Національної академії наук України; голова редколегії Шинкарук В.І. К.: Абрис, 2002. 742 с.